

LIJST VAN AFKORTINGEN

ATM	Automated Teller Machine
BBP	Bruto binnenlands product
BEA	Bureau of Economic Analysis
BIB	Bank voor Internationale Betalingen
BLEU	Belgisch-Luxemburgse Economische Unie
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
CPI	Consumptieprijsindex
EC	Europese Commissie
ECB	Europese Centrale Bank
ESR	Europees Systeem van Rekeningen
EU	Europese Unie
FEDERGON	Federatie voor uitzendarbeid
HICP	Geharmoniseerde consumptieprijsindex
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IMF	Internationaal Monetair Fonds
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
ISM	Institute for Supply Management
MEZ	Ministerie van Economische Zaken
MTA	Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid
NBB	Nationale Bank van België
NIS	Nationaal Instituut voor de Statistiek
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
UCV	Uitwisselingscentrum van te verrekenen verrichtingen van het Belgisch financieel systeem
UMTS	Universal Mobile Telecommunications System

CONVENTIONELE TEKENS

–	het gegeven bestaat niet of heeft geen zin
n.	niet beschikbaar
pct.	procent
p.m.	pro memorie
r	raming
v	voorlopig

EFFECTEN VAN DE OVERGANG NAAR DE CHARTALE EURO OP DE VRAAG NAAR GELD

De overgang op de chartale euro, die het sluitstuk van de Europese monetaire integratie vormde, was een gebeurtenis zonder weerga in België en in het eurogebied. De hele chartale geldomloop (bankbiljetten en muntstukken) werd vervangen en de euro werd de rekeneenheid voor alle transacties. In dit artikel wordt uiteengezet hoe de geldvraag, en meer bepaald de vraag naar bankbiljetten, in de loop van 2001 in het eurogebied en in België werd beïnvloed door het vooruitzicht op die verandering. Men tracht tevens na te gaan wat de eventuele gevolgen op langere termijn zijn voor bepaalde determinanten van de vraag naar bankbiljetten. Als inleiding wordt summier het relatieve belang geschetst van het chartale geld in de landen van het eurogebied.

1. RELATIEF BELANG VAN HET CHARTALE GELD IN DE LANDEN VAN HET EUROGEBIED

In het gehele eurogebied kwam het gemiddelde uitstaande bedrag van het monetaire aggregaat M3, dat een uitgebreid gamma omvat van liquide activa die worden aangehouden door ingezetenen van het eurogebied, in 2000 uit op 4.792,2 miljard euro, terwijl het bbp tegen werkelijke prijzen datzelfde jaar 6.428,6 miljard euro bedroeg. Dat brengt de liquiditeitscoëfficiënt, het omgekeerde van de omloopsnelheid, op 75 pct. De geldhoeveelheid in ruime zin, die wordt gemeten door M3, is de laatste twintig jaar sneller gegroeid dan het nominale bbp: in 1980 beliep die coëfficiënt namelijk nog minder dan 60 pct. De componenten van M3 gaven echter niet allemaal hetzelfde verloop te zien. Zo is het aandeel van chartaal geld in M3

tussen 1980 en 2000 geslonken van 9,2 pct. tot 7,1 pct., onder invloed van de ontwikkeling van rentende en toch zeer liquide activa en van het intensievere gebruik van elektronische betaalmiddelen. Dit laatste verklaart de vermindering, van 23 pct. in 1980 tot 16,9 pct. in 2000, van het aandeel van chartaal geld in het aggregaat M1, dat bestaat uit alle onmiddellijk voor de vereffening van betalingen beschikbare activa. Ten opzichte van het nominale bbp is de chartale geldhoeveelheid de laatste twintig jaar vrij stabiel gebleven rond de 5 pct. De kastgoeden per hoofd van de bevolking zijn regelmatig gestegen met de levensstandaard en bedroegen in 2000 1.115 euro.

Het chartale geld in verhouding tot het nominale bbp en tot het aantal inwoners loopt in de verschillende landen van het eurogebied sterk

**TABEL 1 – RELATIEF BELANG VAN CHARTAAAL GELD
IN DE LANDEN VAN HET EUROGEBIED IN 2000**

	Muntstukken en biljetten per hoofd (euro)	Muntstukken en biljetten / bbp (procenten)
Eurogebied	1.115	5,3
Duitsland	1.524	6,2
Oostenrijk	1.393	5,5
Spanje	1.349	8,8
Italië	1.113	5,5
BLEU	1.061	4,2
Ierland	1.046	3,8
Nederland	1.036	4,1
Frankrijk	735	3,1
Griekenland	643	5,5
Portugal	497	4,3
Finland	473	1,9

Bronnen: ECB, Eurostat.

uiteen. In Duitsland, Oostenrijk en Spanje ligt de ratio chartaal geld/bbp en vooral het bedrag aan chartaal geld per inwoner ruimschoots hoger dan het Europese gemiddelde. In Duitsland werd de chartale geldhoeveelheid opgedreven door een omvangrijke vraag vanuit het buitenland als gevolg van de stabiliteit van de Duitse mark en het gebruik van de Duitse bankbiljetten in Centraal- en Oost-Europa¹. Wegens de geografische ligging kan dat ook het geval zijn geweest voor de Oostenrijkse schilling, zij het in mindere mate. Wat Spanje betreft, weerspiegelt de stevige vraag in de eerste plaats de voorkeur van de ingezetenen voor contante betalingen. De omvang van de informele economie² speelt wellicht ook een rol.

Italië, de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie (BLEU)³, Ierland en Nederland vormen een tweede groep waar het bedrag aan biljetten en muntstukken per hoofd van de bevolking vrij hoog is. In Italië is de groei van de vraag naar kasgeld door het publiek een recent verschijnsel, dat wellicht toe te schrijven is aan de naar historische maatstaven erg lage nominale rente

en inflatie. Ook in Ierland is de chartale geldhoeveelheid recentelijk fors gestegen, parallel met de krachtige economische expansie, zodat de kasvoorraad per inwoner toenam, terwijl de verhouding tussen biljetten en muntstukken, enerzijds, en het bbp, anderzijds, nagenoeg onveranderd bleef. In de BLEU en Nederland is de vraag naar kasgeld al langer relatief hoog.

In Frankrijk, Griekenland, Portugal en Finland ligt de vraag naar geld per hoofd ruimschoots onder het Europese gemiddelde. Voor Griekenland en Portugal is dit deels te verklaren door het relatief lage bbp per inwoner.

¹ In de berekening van de chartale geldomloop zijn de kasvoorraden van de ingezetenen monetaire financiële instellingen niet meegeteld; het is daarentegen niet mogelijk de in het buitenland aangehouden kastegoeden buiten beschouwing te laten, bij gebrek aan voldoende informatie.

² Volgens Schneider (2000) behoren Griekenland, Italië, Spanje, Portugal en België tot de OESO-landen waar de omvang van de informele economie het grootst is. Schneider F. en Ernste D.H., *Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences*, Journal of Economic Literature, Vol. 38, maart 2000, pp. 77-114.

³ Gelet op het Protocol met betrekking tot de monetaire associatie tussen België en Luxemburg, waarin onder meer was bepaald dat de Belgische bankbiljetten wettig betaalmiddel waren in het Groothertogdom, worden beide landen samen beschouwd.

**TABEL 2 – AANDEEL VAN DE VERSCHILLENDE COUPURES IN DE OMLOOP VAN DE IN DE LANDE
VAN HET EUROGEBIED¹ IN JANUARI 2001 UITGEGEVEN BILJETTEN**

(procenten)

Coupons:	50 EUR of groter	gelijk aan of groter dan 10 EUR en kleiner dan 50 EUR	kleiner dan 10 EUR
Duitsland	86	8	6
Oostenrijk	83	6	11
Italië	79	16	5
Spanje	60	37	3
België	52	45	3
Nederland	48	49	3
Frankrijk	48	49	3
Finland	39	54	7
Griekenland	0	94	6
Portugal	0	84	16

Bron: ECB.

¹ Met uitzondering van Ierland en Luxemburg.

De landen waar de chartale geldomloop boven het gemiddelde van het eurogebied uitkomt, hebben doorgaans ook de bankbiljetten met de hoogste nominale waarde. Het coupure-aanbod beantwoordt wellicht aan de vraag van het publiek, maar omgekeerd heeft de beschikbaarheid van hoge coupures de vraag misschien ook helpen in stand houden.

2. ONTWIKKELING VAN HET CHARTALE GELD IN HET EUROGEBIED IN 2001

2.1 EEN FORSE INKRIMPING

In 2001 vertoonde de chartale geldomloop in het eurogebied een ongekende inkrimping. Van eind 2000 tot eind 2001 slonk hij met 31,3 pct. De voor seizoeninvloeden gecorrigeerde daling bedroeg in de eerste helft van het jaar 14,7 miljard euro en liep daarna op tot 20,7 miljard in het derde kwartaal en 75,8 miljard in het vierde kwartaal.

De inkrimping deed zich voor in alle landen van het eurogebied, zij het in uiteenlopende mate. De landen waar de geldomloop het vroegst en het sterkst verminderde, waren die waar het chartale geld relatief belangrijk is en waar er grote coupures in het biljettengamma voorkomen: het gaat om Duitsland, Oostenrijk en de Beneluxlanden. De overgang op de chartale euro bracht aldus aan het licht in welke mate de ingezetenen chartaal geld gebruikten als koopkrachtreserve en de niet-ingezetenen biljetten en muntstukken van het eurogebied aanhielden.

2.2 DE TEGENPOSTEN

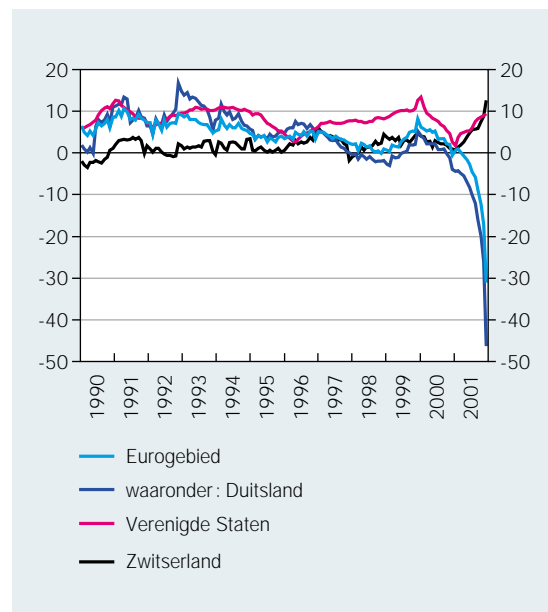
De houders van bankbiljetten kunnen zich op verschillende manieren van hun opgepotte middelen ontdoen: omzetting in buitenlandse bankbiljetten, in andere monetaire activa of in

langerlopende financiële activa, aankoop van consumptiegoederen of vastgoed. Bij aankopen kunnen de verkopers op hun beurt opteren voor een belegging of een vermindering van hun schulden. Het gekozen conversiekanal kan een aanwijzing zijn van de effecten op langere termijn van de invoering van de nieuwe munteenheid. De houders van kastegoeden die na de invoering van de nieuwe valuta opnieuw op contant geld wensten over te stappen, hadden normaliter de voorkeur moeten geven aan de meest liquide activa; indien het kasgeld daarentegen werd uitgegeven of op lange termijn werd belegd, zou de vraag naar bankbiljetten op een meer permanente wijze kunnen zijn beïnvloed.

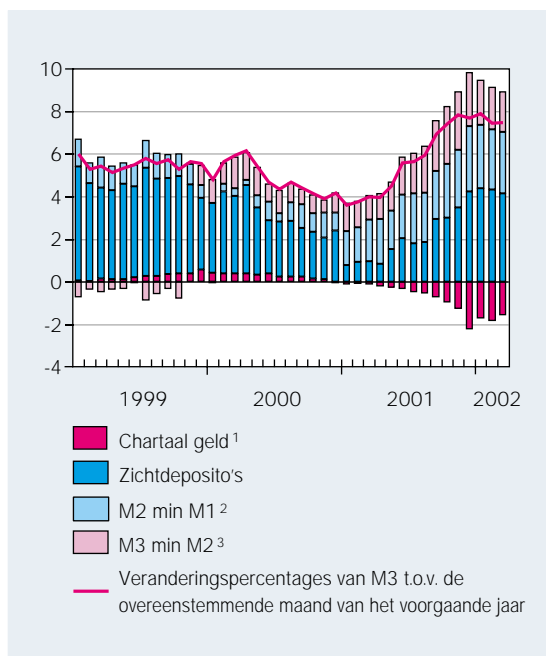
Wat de omzetting in vreemde bankbiljetten betreft, blijkt uit een vergelijking van de groei van de chartale geldomloop dat het verloop van de valuta's van het eurogebied sinds het begin van 2001 tegengesteld is aan dat van de dollar

GRAFIEK 1 – DOOR VERSCHILLENDE LANDEN UITGEGEVEN CHARTAAAL GELD

(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

Bronnen: BIB, ECB.

GRAFIEK 2 – M3 EN DE COMPONENTEN ERVAN IN HET EUROGEBIED*(bijdrage tot de verandering van M3, procenten)*

Bron : ECB.

¹ Met inbegrip van het door niet-ingezetenen aangehouden chartale geld.² Termijndeposito's met een looptijd van ten hoogste twee jaar en deposito's met een opzegtermijn van maximaal drie maanden.³ Andere korte-termijnverplichtingen van de monetaire financiële instellingen ten opzichte van ingezetenen van het eurogebied, zoals verhandelbare instrumenten.

en, vooral, de Zwitserse frank¹. Ook al kan de vraag naar kasgeld fors schommelen – waarvoor niet steeds een verklaring kan worden gegeven –, toch zou dat erop kunnen wijzen dat een deel van de vraag naar biljetten van het eurogebied zich naar die beide deviezen heeft gericht.

Chartaal geld kan ook worden omgezet in andere financiële activa, in het bijzonder liquide activa die begrepen zijn in M3. De zichtdeposito's, het voornaamste substituut van chartaal geld voor transactiedoeleinden, zijn in 2001 sterk gestegen, ondanks de zwakke economische groei. Zodoende leverden ze een positieve en toenemende bijdrage aan de groei van M3, wat de steeds negatievere bijdrage van het chartale

geld neutraliseerde. Ook de groei van de in M2 begrepen deposito's op korte termijn trok fors aan, hoewel de creditrentetarieven van de termijndeposito's in 2001 aanzienlijk daalden en die van de spaardeposito's vrijwel stabiel bleven. De aantrekkingskracht van de vastrentende liquide activa werd echter ook versterkt door de conjuncturele onzekerheid en door het sombere en volatiele beursklimaat.

Net als de ECB kunnen we concluderen dat de overgang naar de chartale euro een al met al beperkt effect sorteerde op het monetaire aggregaat M3. Hij beïnvloedde er wel de samenstelling van doordat hij een verschuiving teweegbracht van bankbiljetten naar zichtdeposito's of korte-termijndeposito's.

Ten slotte is het mogelijk dat de afstoting van kastegoeden geleid heeft tot een toename van de consumptie en de investeringen van de gezinnen. Dit valt moeilijk uit te maken, aangezien terzake slechts enkele anekdotes over de handel in luxeproducten, de kunstmarkt of aankopen van een tweede woning in het buitenland beschikbaar zijn.

3. ONTWIKKELING VAN HET CHARTALE GELD IN BELGIE IN 2001

3.1 ONTWIKKELING EN TEGENPOSTEN

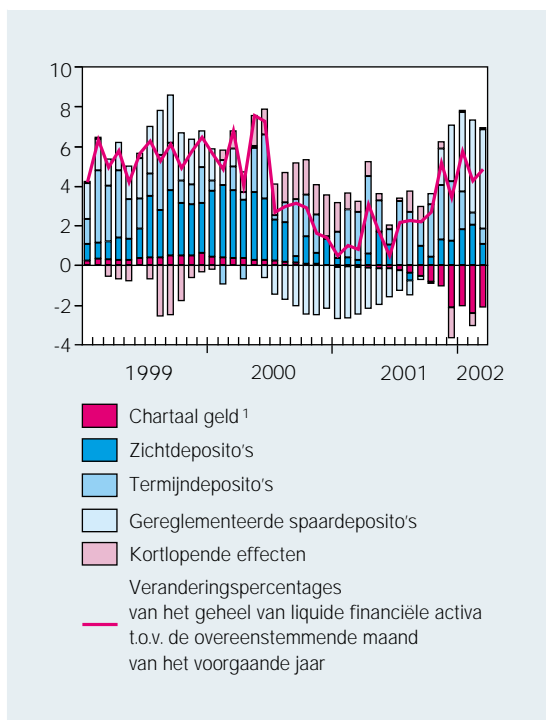
In België is de chartale geldhoeveelheid tussen eind 2000 en eind 2001 met 4,8 miljard euro gedaald, een inkrimping met 40,2 pct. die beduidend hoger lag dan het gemiddelde van het eurogebied.

In de loop van de eerste drie kwartalen van 2001 bleek uit verschillende elementen dat het daarbij vooral om de liquidering van opgepotte middelen ging. Enerzijds betrof de vermindering

¹ De Britse bankbiljettencirculatie is in 2001 niet noemenswaardig gegroeid.

GRAFIEK 3 – LIQUIDE FINANCIËLE ACTIVA UITGEGEVEN DOOR DE MONETAIRE FINANCIËLE INSTELLINGEN EN AANGEHOUDEN DOOR DE BELGISCHE INGEZETENEN

(bijdrage tot de totale verandering, procenten)

Bron : NBB.

¹ Met inbegrip van het door niet-ingezetenen aangehouden chartale geld.

van de biljettenomloop vooral de grote coupures: in september 2001 was de omloop van 10.000 frank-biljetten ten opzichte van een jaar eerder al met 14,9 pct. verminderd, terwijl de daling voor het geheel van de overige coupures slechts 3,5 pct. bedroeg. Anderzijds ging deze ontwikkeling gepaard met een stijging van de korte-termijndeposito's (exclusief zichtdeposito's), hoewel de rentevergoeding over die deposito's minder interessant werd, en vanaf het tweede kwartaal met een opnieuw aantrekken van de groei van de spaardeposito's. Een en ander doet vermoeden dat de teruggekeerde biljetten – althans tijdelijk – dat soort beleggingen als tegenpost hebben gehad.

Aan het einde van het jaar keerden de biljetten terug die voor transactiedoeleinden werden

aangehouden, wat tot uiting kwam in een terugstroom van zowel grote als kleine coupures en een iets grotere omzetting naar geld op zichtrekeningen. Blijkbaar was die omzetting echter geringer dan elders in het eurogebied.

3.2 TERUGKEER VAN DE BELGISCHE BILJETTEN UIT HET BUITENLAND

Een deel van de Belgische bankbiljettencirculatie bevond zich duidelijk buiten de landsgrenzen, zoals blijkt uit de terugkeer van Belgische biljetten naar de Bank uit hoofde van artikel 52 van de ESCB-statuten. Krachtens dat artikel dienden de centrale banken uit het eurogebied de biljetten van andere lidstaten uit het eurogebied tegen de officiële omrekeningskoers om te wisselen. De deelnemende centrale banken moesten zelf voor een dergelijke dienstverlening instaan of een agent aanduiden om dat in hun plaats te doen. De aldus verzamelde biljetten werden op geregelde tijdstippen naar de emitterende centrale bank teruggestuurd.

In 2001 bedroeg het via dat kanaal naar de Bank teruggekeerde bedrag 1,2 miljard euro¹. De terugkeer van in het buitenland aangehouden biljetten in Belgische frank lag wellicht hoger, aangezien sinds 1999 slechts vijf centrale banken uit het eurogebied op geregelde tijdstippen biljetten naar de Bank hebben teruggestuurd; de in andere landen van het eurogebied circulerende Belgische biljetten keerden immers via andere kanalen terug. Dit bedrag kan echter niet rechtstreeks worden vergeleken met de totale daling van de biljettenomloop (4,8 miljard euro), aangezien het om een brutostroom gaat.

Het grootste deel van de biljetten werd naar de Bank teruggestuurd door de Bundesbank, voor zowat 70 pct., en door de Banque de France, voor iets minder dan 30 pct.². Die stromen

¹ In 1999 en 2000 bedroeg de terugstroom naar de Bank krachtens artikel 52 respectievelijk 0,6 en 0,8 miljard euro.

² Het saldo, een erg klein bedrag, komt uit Portugal, Italië en Finland.

kunnen voortvloeien uit toeristische inkomsten, maar het is eveneens mogelijk dat Belgen in het buitenland kasmiddelen hadden opgepot.

3.3 SCHATTING VAN DE OPGEPOTTE BIJETTEN

De hoeveelheid opgepotte biljetten valt moeilijk te bepalen en ook het begrip «oppotting» zelf is relatief. De economische literatuur verschaft ons echter schattingen die zijn gebaseerd op de verdeling van de biljetten volgens de coupures.

Zo gaat de zogenoemde «levenscyclusmethode¹» uit van de vaststelling dat grote coupures doorgaans een langere levensduur hebben dan kleine, omdat de slijtage in verhouding staat tot het effectieve gebruik. Door de levensduur van de grote coupures te vergelijken met een referentielevensduur, hetzij die van de kleinste coupure, die uitsluitend voor transacties zou dienen, hetzij de opgetekende minimale levensduur, kan de hoeveelheid opgepotte kasmiddelen worden berekend. In een studie over 1998 werd de oppottingsgraad van de Belgische bankbiljetten aan de hand van deze methode op 34,3 pct. becijferd².

Een vergelijkbare benadering is gebaseerd op het concept van de terugkeerfrequentie van de verschillende coupures naar de centrale bank. Het voordeel is dat de terugkeerfrequentie minder erratisch is dan de levensduur over een lange periode, omdat ze minder wordt beïnvloed door de invoering van nieuwe biljetten. Nadeel is dat de terugkeerfrequentie kan afwijken van het effectieve gebruik naar gelang van het aantal intermediaire transacties (zonder via de centrale bank te passeren). Voor het jaar 1997 leverde de methode op basis van de terugkeerfrequentie een resultaat van 29,4 pct. van de totale biljettenomloop op².

Toegepast op de gemiddelde biljettenomloop voor het jaar 2000 (vóór de ontpottingfase), komen die cijfers, op een totaal van 12,8 miljard

euro, overeen met passieve kasmiddelen tussen 3,8, volgens de terugkeerfrequentiemethode, en 4,4 miljard euro, voor de levenscyclusmethode. Conform een begin jaren negentig uitgevoerd onderzoek in Nederland³, is de ECB trouwens van oordeel dat 60 tot 70 pct. van de omloop van bankbiljetten met een nominale waarde van meer dan 200 euro als koopkrachtreserve wordt aangehouden. Voor België betekent dat een bedrag tussen 3,9 en 4,6 miljard euro, enkel voor het biljet van 10.000 frank. Het bedrag aan opgepotte kasmiddelen in de vorm van Belgische biljetten zou dus kunnen variëren van 3,8 tot 4,6 miljard euro. Ter herinnering en ter vergelijking: in de loop van het jaar 2001 is de biljettenomloop met 4,8 miljard euro gekrompen.

4. MOGELIJKE EFFECTEN OP DE TOEKOMSTIGE VRAAG NAAR CHARTAAL GELD

Wat op de middellange en lange termijn de weerslag zal zijn van de overgang naar de chartale euro op de vraag naar biljetten en muntstukken, kan zeer moeilijk worden ingeschat. Ten eerste betreft het een gebeurtenis zonder precedent, waardoor een vergelijking met het verleden niet mogelijk is. Daarnaast zouden reacties die gaan in de richting van een grotere vraag naar biljetten, vooral vanuit het buitenland, gepaard kunnen gaan met andere reacties, die de vraag naar kasmiddelen eerder zouden kunnen beperken. Ten slotte blijft ook de snelheid waarmee

¹ Anderson P. S., Currency in Use and in Hoards, Federal Reserve Bank of Boston – New England Economic Review, maart 1977, pp. 21-30.

² Van Hove L. en Vuchelen J., Currency Hoarding in Belgium: An Update, Tijdschrift Bank- en Financieuzen, nr. 7, 1999, pp. 336-344.

³ Boeschoeten W. C. en Fase M. M. G., The Demand for Large Bank Notes, Journal of Money, Credit and Banking, nr. 24, 1992, pp. 319-337.

de economische subjecten zich aan die verandering aanpassen een onbekende factor.

4.1 BINNENLANDSE VRAAG

De vraag naar chartaal geld wordt positief beïnvloed door het verwachte bestedingsvolume en negatief door de opportuniteitskosten, die kunnen worden gemeten aan de hand van de rente op liquide deposito's. Die twee variabelen bleven bij de invoering van de eurobankbiljetten en -muntstukken onveranderd, terwijl de tweede mogelijk-kerwijs beïnvloed werd door de overgang op de eenheidsmunt in 1999, die aan de geloofwaardigheid van het monetaire beleid in sommige landen ten goede kwam. Met name in Italië werd de afgelopen jaren een relatieve toename van de door het publiek aangehouden kasmiddelen opgetekend, waarschijnlijk als gevolg van de sterke resultaten inzake inflatie en van de rentedaling.

Wat de geldvraag voor transactiedoeleinden betreft, zou het feit dat grensbewoners en mensen die regelmatig betalingen doen binnen het eurogebied niet langer over verschillende nationale valuta's moeten beschikken, kunnen leiden tot een marginale vermindering van de geldhoeveelheid. De chartale euro zou ook kunnen leiden tot een wijziging in de betalingsgewoonten, door het grotere gebruik van elektronische betaalmiddelen. Aan de aanbodzijde zouden de omvang van de nieuwe markt en de schaalvoordelen die eruit voortvloeien nieuwe investeringen terzake kunnen bevorderen. Aan de vraagzijde zou de periode van aanpassing aan de nieuwe muntstukken en biljetten en aan een nieuwe waardeschaal de betalingen met kaart kunnen aanmoedigen. Die ontwikkelingen zouden een negatief effect moeten hebben op het volume van de biljettenomloop¹. Die daling zou echter beperkt moeten zijn vanwege de nog steeds bestaande voordelen van contant geld ten opzichte van andere betaalvormen: anonimiteit, gemak van gebruik zonder dat er een specifieke uitrusting nodig is, mogelijkheid tot «hergebruik» en status van wettig betaalmiddel.

In de vorige hoofdstukken is aangetoond dat oppotting voor een niet te verwaarlozen deel ten grondslag lag aan de vraag naar kasmiddelen. De overgang op de chartale euro zal wellicht niet leiden tot een omwenteling in het gedrag van de particulieren, maar de vroegere voorraad passieve kasmiddelen zal waarschijnlijk niet snel worden hersteld. Kasvoorraden die werden besteed aan aankopen van reële goederen zullen niet onmiddellijk opnieuw worden aangelegd en sommige particulieren die de inhoud van hun «sparsok» hebben omgezet in deposito's of andere rentedragende financiële activa, zullen waarschijnlijk ook niet opnieuw overstappen op contant geld.

4.2 BUITENLANDSE VRAAG

Verschillende factoren, in het bijzonder de omvang van het eurogebied en de stabiliteit van de eenheidsmunt, zouden moeten leiden tot een stijgende vraag naar euro's vanwege niet-ingezetenen. Bovendien zijn de eurobiljetten voorzien van geperfectioneerde beveiligingskenmerken, wat valsenunderij ontmoedigt, en zijn er grote coupures beschikbaar. Voor de Centraal- en Oost-Europese landen, ten slotte, zijn de geografische nabijheid en het vooruitzicht op toetreding tot de Europese Unie eveneens een prikkel om de euro snel te gaan gebruiken.

In 2001 trof de Raad van Bestuur van de ECB maatregelen voor de frontloading van eurobiljetten naar het buitenland. Kredietinstellingen die optreden als tegenpartijen in monetaire-beleids-acties, kregen de toestemming om te starten met de frontloading van hun bijbanken en vestigingen

¹ De invloed van het aantal POS-terminals («Point of Sale») op de vraag naar biljetten is negatief, terwijl het effect van het aantal ATM-terminals («Automated Teller Machine») tweeledig is. Enerzijds leiden de beperkte kosten (in vergelijking met een transactie aan het loket) van een opvraging aan de 24u. op 24 beschikbare en over het hele land verspreide geldautomaten tot een verhoging van het aantal opvragingen. Als anderzijds de lage transactiekosten tot een hogere gebruiksfrequentie leiden, dan leiden zij eveneens tot een vermindering van het gemiddeld opgenomen bedrag, dat beter op de verwachte uitgaven is afgestemd, zodat het totaaleffect op de per persoon aangehouden geldhoeveelheid onzeker is.

buiten het eurogebied en met de sub-frontloading¹ van hun dochterondernemingen en andere kredietinstellingen buiten het eurogebied. Nadien besliste de Raad van Bestuur de frontloading uit te breiden naar de centrale banken van buiten het eurogebied en de kredietinstellingen (buiten het eurogebied) die actief zijn op de groothandelsmarkten voor biljetten.

Eind 2001 was ongeveer 4,6 miljard euro, of bijna 4 pct. van het in totaal verspreide bedrag, aan centrale en commerciële banken van buiten het eurogebied geleverd. De ECB maakte bekend dat in januari 2002 een vergelijkbaar bedrag aan niet-ingezetenen werd verstrekt.

4.3 ONTWIKKELING BEGIN 2002

Begin 2002 werd het bedrag aan uitgegeven biljetten² opgedreven doordat de vooraf aan de kredietinstellingen geleverde biljetten op 1 januari in de berekening werden opgenomen. In het eurogebied bedroeg het totaalbedrag van de frontloading in biljetten 133 miljard euro. Samen met het bedrag aan nationale biljetten dat op dezelfde datum nog in omloop was (278 miljard), bedroeg het totaal van door de centrale banken van het Eurosysteem uitgegeven biljetten 411 miljard euro. Dat bedrag liep snel terug. Na een sterke daling in de eerste twee maanden, stabiliseerde de geldhoeveelheid zich op het peil van eind 2001. Op 30 april 2002 was het gedaald tot 290 miljard euro, 29,4 pct. minder dan de eerste dag van het jaar en 17,9 pct. minder dan op 30 april 2001.

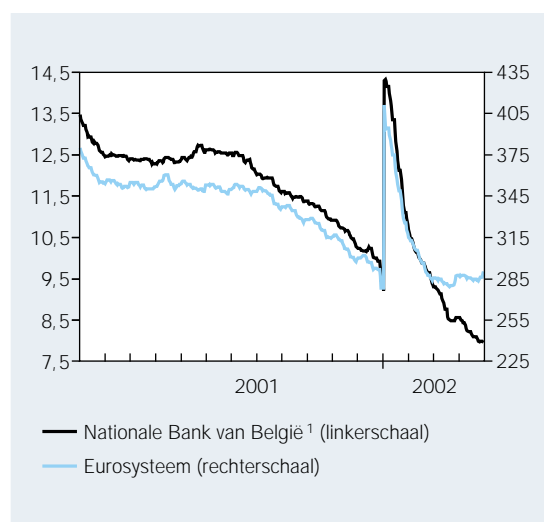
In België kromp de biljettenomloop nog sterker: op 30 april 2002 lag de waarde van de door

de Bank in omloop gebrachte biljetten 44,3 pct. lager dan op 1 januari 2002 en 35,5 pct. lager dan op 30 april 2001. Het feit dat de centrale bank van Luxemburg voortaan de Luxemburgse kredietinstellingen bevoorraadt, verklaart deels die daling. Bovendien heeft het biljet van 100 Belgische frank, dat in 2000 1,9 pct. van de totale biljettenomloop vertegenwoordigde, enkel nog euromuntstukken als tegenhanger.

Met betrekking tot het gebruik van elektronische betaalmiddelen in de eerste maanden van 2002 kunnen de gegevens van Banksys enige duidelijkheid verschaffen. Aangezien op de eerste dag van het jaar aan de geldautomaten 31 miljoen euro werd afgehaald en de laatste «spaarsokken» nog moesten worden leegge maakt, liep tijdens de eerste dagen van het jaar het aantal elektronische betalingen via de Banksys-terminals sterk terug, maar die daling kwam echter snel tot stilstand. In de loop van het eerste kwartaal is het aantal transacties

GRAFIEK 4 – DOOR DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN HET EUROSYSTEEM UITGEGEVEN BIJETTEN

(uitstaande bedragen per dag, miljarden euro)

Bronnen: ECB, NBB.

¹ Het uitstaande bedrag van de uitgegeven biljetten verschilt van het bedrag in de post «Bankbiljetten in omloop» op de NBB-balans: in 2001 werd het bedrag van die post verminderd met een bedrag van 578,6 miljoen euro dat overeenstemt met de theoretisch in Luxemburg circulerende biljetten; in 2002 werd het berekend door van de totale biljettenemissie van de twaalf centrale banken van het Eurosysteem een percentage te nemen dat overeenkwam met de deelname van de Bank in het kapitaal van de ECB, na aftrek van een aan de ECB toegekend deel van 8 pct.

met debetkaarten met 19,9 pct. gestegen ten opzichte van de overeenstemmende periode van het voorgaande jaar. Ter vergelijking: de gemiddelde groei van dit soort van transacties ten opzichte van een jaar eerder bedroeg in het tweede semester van 2001 13,2 pct.

Het is echter vooral de elektronische portemonnee Proton die sinds de invoering van de chartale euro veel intensiever wordt gebruikt. Het aantal betalingen via Proton is toegenomen met 152,3 pct. tussen het eerste kwartaal van 2001 en hetzelfde kwartaal van 2002. Het gemiddelde bedrag per transactie steeg eveneens en bereikte in de eerste drie maanden van het jaar 5,74 euro, tegen 4,37 euro in 2001. Aangezien de waarde van de transacties via de elektronische portemonnee beperkt blijft, zou zelfs een versnelde groei van het aantal transacties geen significante invloed moeten hebben op de totale, door grote coupures gedomineerde biljettenomloop. Eind maart 2002 bedroeg de waarde op kaarten van het Prototype, die overeenstemt met het verschil tussen de sinds februari 1995 uitgevoerde opladingen en betalingen, immers slechts 112 miljoen euro.

5. BESLUIT

De naderende invoering van de eurobankbiljetten en -muntstukken heeft in 2001 in het eurogebied tot een forse inkrimping van de chartale geldhoeveelheid geleid. Die ontwikkeling

kwam nog sterker tot uiting in de landen die worden gekenmerkt door een relatief grote vraag naar biljetten en de aanwezigheid van grote coupures, onder meer België. Een en ander wijst op een aanzienlijke oppotting in het binnenland en op het gebruik van biljetten uit het eurogebied buiten de grenzen van dat gebied. De vermindering van de aangehouden kasmiddelen werd grotendeels gecompenseerd door een verhoging van de door de ingezetenen aangehouden deposito's, zodat de invloed van de invoering van de chartale euro op de geldhoeveelheid M3 over het algemeen beperkt bleef; anderzijds kan ook een verschuiving naar andere valuta's, te weten de dollar en de Zwitserse frank, niet worden uitgesloten.

De eerste maanden van 2002 werden gekenmerkt door een aanzienlijke vermindering van het bedrag van de biljettenomloop ten opzichte van het peil van het voorgaande jaar. In de toekomst zal het verloop van de vraag naar biljetten vooral afhangen van de wederopbouw, door ingezetenen van het eurogebied, van opgepotte kasvoorraden, terwijl op de langere termijn de buitenlandse vraag wellicht zou kunnen stijgen als gevolg van de stabiliteit van de nieuwe munt en de omvang van het eurogebied. In België kromp de biljettenomloop begin 2002 sterker dan in het eurogebied als geheel; het wegvallen van de voor Luxemburg bestemde biljetten is daar niet vreemd aan. Er werd een lichte versnelling van de elektronische betalingen via debetkaarten vastgesteld, terwijl het gebruik van de elektronische portemonnee Proton in de detailhandel duidelijk is toegenomen.